

ת סיפור הניקיונות לפסח במ"ג גזר החרדי מעדיפה ד"ר הרס חנני להתחיל מהסוף. "בליל החג עקרת הבית החרדית כבר ממוטטת לחלוטין. היא תשושה, הרוסה, אחרי חודש של עבודה קשה. אין לה כוח אפילו להחזיק את העיניים פקוחות עד סוף הסדר".

הגברים לא עוזרים בניקיונות?

"לא, רק האמא והכנות משתתפים בניקיונות. מרבית הבנים גם אינם נמצאים בדרך כלל בבית. הם בישיבה וחוזרים הביתה רק בסופי שבוע". התקופה שבין פורים לפסח נחשבת לסיוט הגדול של הנשים החרדיות. הן מקרישות לניי קיונות לקראת החג שעות רבות מדי יום. סביב הניקיונות המחמירים והיסודיים שיוזרים עד לפרטים הכי קטנים שאפשר להעלות על הדעת התפתח הווי חברתי וכלכלי שלם שזר לחלוץ טין לישראל החילונית. הצצה מעניינת לעולם הזה מספקת עבודת הרוקטורט של ד"ר חנני, שעוסקת בתרבות הדוירים והמגורים בחברה החרדית-אשכנזית. פרק נרחב בעבודה מוקרש למנהגי הניקיון של משפחות חרדיות לקראת ליל הסדר.

"עבודת הניקיונות לפסח מתחילה מיד אחרי פורים", מפתיעה חנני.

פורים? זה לא מוקדם מדי?

"פורים מתאפיין בחברה החרדית במשלוח מנחת בכמויות טטורפות. החרדים שולחים סלי סלות ענק מלאות בכל טוב בהיקפים שהחילונית לא מעלים על הדעת. טלסלה כזאת עולה החל ממאה שקלים – ועד כמה אלפי שקלים".

ואיך כל זה קשור לפסח?

"בבית נשארות כמויות ענקיות של ממתיקים לא כשרים וצריך לגמור הכל לפני הניקיונות שמתחילים מיד אחרי החג. מסע הניקיון מתחיל מהחרדים המרוחקים ביותר מהמטבח: חדר השינה של ההורים, חדר הבנים וחדר הבנות. כל חדר שהניקיון שלו הסתיים מוכרז כחדר נקי – וכל בני הבית יודעים שאסור להיכנס אליו עם אוכל". מסע הניקיון, ממחרת חנני להסביר, כולל

"ניקיון ברמה של מעבר דירה". כירים נשרות לחו

"הקפדתי לא להיות שיפוטיה". ד"ר חנני

חיפוש מדוקדק אחרי שאריות המץ גם בארונות הבגדים. "בימים האלה כל חבלי הכביסה ברחוב החרדי נמצאים בשימוש מלא", היא אומרת. "מרוקנים את כל הארונות ומכבסים אפילו בג" דים נקיים. בייחוד מקפידים לכבס מכנסיים של הגברים והבנים, מחשש שיש אולי, הס וחלילה, פירור של המץ בכיסים. מכבסים כל טקסטיל שיש בבית: בגדים, ריפודים, וילונות, מפות שולחן. פותחים כל מגירה. מנערים כל ספה שמא בין רפזו יש פירור של אוכל. רוחצים גם את הצעצועים של הילדים, צעצועים שאי אפשר לרוחץ נועלים בארונות גבוהים. כדי לפצות את הילדים קונים בכל פסה צעצועים חדשים, ישר מהניילון, כדי לוודא שאין חשש של המץ".

לא מאמינים למקורות

החלק העיקרי והיסודי בניקיונות מתרכזו ביי מים האחרונים שלפני החג סביב המטבח. כאן, מעידה חנני, הניקיון הוא כבר ברמה של מעבר דירה. "הנשים מוציאות כל מה שנמצא בארונות, מנקות ורוחצות. כלים שמתכוונים להשתמש בהם בפסח נלקחים להגעלת כלים. כלים אחרים צריך רק להטביל ב'מקווה כלים' שפועל ליד המקווה לבני אדם. בכלל, כל כלי חרש מתוצרת הגויים החרדים נוהגים לטבול במקווה כלים".

בית חרדי ממוצע מחזיק שני סטים של כלים – חלביים וכשריים – מיוחדים לפסח. "בבית חרדי רגיל יש שישה סטים של כלי מטבח: סט למאכלי חלב וסט למאכלי בשר. עוד שני סטים כאלה לשבתות וחגים ועוד שני סטים כאלה לפסח", מספרת חנני. "חרדים רבים בכלל עוברים לאכול בכלים חד פעמיים ביומיום. יש לזה הרבה יתרונות: לא צריך לרוחץ, לא צריך לאכסן בארון מלא, ואותם כלים יכולים לשמש גם לבשר וגם לחלב. אחרי השימוש ממילא זורקים. משפחות מהזיקות לפעמים גם שני מיקרוגלים, שאחד מיוחד רק לפסח. אם יש מדיח כלים אז הוא בדרך כלל מושבת בחג".

לא רק בכלי המטבח נפוץ השימוש החד פעמי. במרבית הבתים החרדיים מותקן לקראת פסח סוג של כיור חד פעמי שהשימוש נעשה בו רק בתקופת החג. "יש מוצר פופולרי כזה שנקרא

'כיור של פסה', כיור פלסטי מיוחד שמתלבש לתוך הכיור הרגיל", מסבירה חנני. "גם על השיש פורשים שכבה של פיזיוסי, או משטח עבה של אלומיניום, שמוכרז תבניות אפיה חד פעמיות".

איך מנקים את המקררים?
"גם זו עבודה קשה. מפרקים את כל המקרר לקראת הפסח. מוציאים את המדפים והמגירות, רוחצים היטב, ועוטפים הכל בנייר אלומיניום. גם את פנים ארונות המטבח מצפים בנייר מיוחד לקראת הפסח".

לא רק הכיור והמקרר עוברים טיפול יסודי, גם הברזים בבית זוכים לתשומת לב מיוחדת. "חברת מקורות מבטיחה להזרים בפסח רק מים מכארות ולא מים מהכנרת, שיתכן שנפל לתוכה המץ – אבל הציבור החרדי לא מאמין למקורות. משום כך עוטפים את הברזים במין עטיפה מבה שמסננת את המים היוצאים מהברז".

בקרב משפחות חרדיות אמידות, מספרת חנני, התפתח נוהל של החוקת מטבח נוסף, מיוחד לפסח. "למשפחות האלה יש בתים גדולים יותר ויש להן יכולת להקים מטבח רק עבור החג. צריך להבין, זה מטבח שעומד עם דלת נעולה כל השנה, והוא נפתח רק בפסח. זה, כמוכך, מוסיפה חנני, "לא פוטר את המשפחות מניקיון יסודי גם במטבח הרגיל, שאינו משמש אותם בפסח. במשפחות פחות אמידות, לפעמים המטבח של פסח אינו חדר נפרד אלא מין ארון במסדרון. הוא סגור כל השנה, ובפסח הוא נפתח – ובפנים מתגלה מטבח קומפלט".

ואיך מסתיים הניקיון?

"כשהנשים מסיימות לנקות את הבית תולים על הדלת שלט: 'נקי לפסח'. ההכרזה הזאת אומרת שני דברים. ראשית זוהי אזהרה לשכנים ולילדיהם, לא להיכנס לבית עם אוכל חמץ, ושנית זה אותר: אנחנו גמרנו לנקות מוקדם, אנחנו ברמה רותנית גבוהה יותר אחרי שהניקיונות נגמרו, הילדים אוכלים את כל הארוחות שלהם בחדר המדרגות כדי שלא יזהמו את הבית הכשר לפסח".

נאפה אחרי פסח

ד"ר הרס חנני ניהלה את האירועים ב"בית גבי ריאל" על שפת הכנרת בתקופה שראש הממשלה

לא סומכים על מקורות. ברז מוכשר לפסח

עוטפים הכל בנייר אלומיניום. מקור כשר

רבין והמלך חוסיין נהגו להיפגש שם. לאחר מכן ניהלה עמותה לקירום נשים בעמק יזרעאל. לעבור דת הדוקטורט שלה הקדישה שנתיים וחצי.

למה בחרת, אישה חילונית לגמרי, בלי שום רקע דתי, לכתוב דוקטורט על נושא כזה?
 "למרותי סוציולוגיה באוניברסיטת חיפה. את התואר השני עשיתי במחלקה ללימודי ארץ יש" ראל. כתבתי עבודת מאסטר על בתים של מעמד הביניים המבוסס בחברה הישראלית החילונית, והשינויים שעברו עליהם מ'1948 ועד שנת 2000. גיליתי שינויים מרתקים המעידים על התפתחות החברה שלנו, ועניין אותי לברוק גם את מה שקור' דה בבתיים חרדיים".

איך הצלחת להיכנס לבתים של חרדים ולצלם אותם?

"קודם כל, כשאני יוצאת אל בתיהם אני מתלבשת כמוהם: שמלה ארוכה סגורה, גרביים ארוכים, כיסוי ראש. אין זכר לשיער נראה לעין, אין איפור. אין תכשיטים. ההופעה החיצונית כבר מרגיעה אותם, אבל אני הולכת עם מצלמה – וזה מושך. המון תשומת לב. משום כך אסור להגיע למקומות האלה במפתיע. תמיד צריך מישהו שיפנה אותך. חבר של חבר המליץ – ואחרי שאני פוגשת אותם ומכירה אותם, ההמלצות מגיעות מבית לבית".

היו לך גם מפגשים לא נעימים, נתקלת באימונים?

"לא. עד היום הצלחתי לעבור הכל בשלום. הקפדתי לא להיות שיפוטית ולא להרגיש טובה או הכמה מהם".

פנית למנהיגות של החברה החרדית, לקבל הכשר לעבודת המחקר שלך?

"לא פנית לשום אדמו"ר. לא רציתי לשאול שאלות קיטבג כי לא ידעתי מה תהיה התשובה, אבל לא רימיתי אף אחד. אף פעם לא סיפרתי לאיש שאני רוצה לחזור בתשובה. תמיד אמרתי: אני חילונית, אני הוקרת, כותבת עבודת דוקטורט. זה שאני אישה עזר לי להיכנס לתוך הבית. להיפגש עם מי שמנהלות את הבתים החרדיים, כלומר הנשים. עשיתי הכל כדי להכיר אותן, הלכתי איתן גם למקווה".

ככל החצרות חלים אותם דינים?
 "לא, לכל קבוצה יש מנהגים שלה. יש גם

החמרות שנולדו רק עכשיו, בשנים האחרונות. הם אמורים שהדור שלנו ידור מוסרית, רמתו הרוחנית פחות גבוהה מהדורות הקודמים ולכן צריך החמרות הלכתיות".

לדוגמה?

"יש המון מגבלות על האוכל. האשכנזים אינם משתמשים בפסח בשמנים של קטניות. במקומם הם משתמשים בשמן זית, שמן אגוזים או שמלץ – שומן אווזים. השמלץ מחייב אותם למגבלות גדולות כי הוא כשרי. כשעושים בערב הביתה עם שמלץ, צריכים לאכול בכלי מטבח כשריים. אם כבר מרבירים על חביתות, איסור נוסף בחג מתייחס לביצים קשות. אסור לבשל ביצים במשך החג, לכן מבשלים כמות גדולה של ביצים לפני פסח".

הבדל בולט בין החצרות השונות נוגע למוצרי חלב. "יש חסידויות שאוסרות לקנות דברי חלב בזמן החג. רק לילדים מותר לצרוך מוצרי חלב ובשבילם אוגרים במקרר מוצרים מערב החג. בחסידויות מסוימות אסור לאכול תפוח בלתי מקולף. מותר לאכול תפוח מקולף, אבל אסור למשל לאכול לפתן תפוחי עץ בפסח".

למה, תפוח עץ אינו חמץ?

"הסיפור פשוט: פעם אחד האדמו"רים אכל לפתן תפוחים בפסח. ילד אחד ראה גרעין של תפוח צף בלפתן ושאל את אביו: האם יכול להיות שהאדמו"ר אוכל גרגר חיטה בפסח? מאז, כדי שלא יהיה ספק, אסור בכלל לאכול בפסח, בחי סידות אשלג ובחסידות בעלי, לפתן תפוחי עץ. יש רבנים שהאדמו"ר מרשה, אבל הנוהג אוסר. האדמו"ר מבעלז מותר לאכול תות שדה בפסח, אבל חלק מהמשפחות של חסידיו אינן אוכלות זאת בגלל הנוהג".

גם לאחר שהחג מסתיים משפחות חרדיות רבות ממשיכות לאכול רק מוצרים כשרים לפסח בשל החשש שהמוצרים שכוללים חמץ הוכנו כפי שח ולכן העבודה עליהם כרוכה בדבר עבירה. הם פשוט אינם סומכים על המאפיות ומפעלי המזון, מסכירה הנני. "הם חושדים שהמוצרים נאפו בפסח, או שהומרי הגלם היו במחסן של המפעל בפסח, ואינם מוכנים לאכול מוצרים כאלה. לכן יש מוצרים שחברות המזון מוכרות כמגודר חרדי ועליהם מציין: נאפה אחרי הפסח".